

3835

۵۰

۱

۳۷۴

دارالحکومت

بیت‌القرآن

www.Ketab.ir

سرشناسه : نصرتی، شعبان، ۱۳۵۶.
عنوان و نام پدیدآور : معناشناسی قلب در قرآن / شعبان نصرتی؛ تهیه پژوهشکده کلام اهل بیت (ع)؛
ویرا: مصطفی حقانی فضل؛ (برای) پژوهشگاه قرآن و حدیث.
انحصات نشر : قم : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۳۷۴ ص.

فروست : پژوهشکده کلام اهل بیت (ع)؛ ۱۹.

شابک ISBN: 978 - 964 - 994 - 094 - 5

وضعیت فهرست‌ریسی : فیا

موضوع ۱: -- جنبش ملی - آئی

موضوع: Heart -- Content searching

موضوع: قلب -- جنبش ملی - اسلام

موضوع: Heart -- Islamic aspects -- Islam

شناسه افزوده: پژوهشگاه قرآن حدیث

شناسه افزوده: موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. پژوهشکده کلام اهل بیت (ع)

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ عن ۸/ق ۱۰۴/ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۱۳۷۴۴۵

معناشناسی

عجیب در قرآن

شعبان نصرتی

WWW.Ketab.ir

معناشناسی قلب در قرآن

شعبان نصرتی

تهیه: پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم السلام / ۱۹

سر ویراستار: هاشم زیرک

ویراستار: مصطفی حقانی فضل

صفحه آرا: فرشته آرائی

طراح جلد: علی بصیری

سر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث

چاپ: اول / ۱۳۹۱

چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵، تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۲۳ / فاکس:

۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۷۱ / ص. پ. ۳۷۸۸ / ۴۴۴۱

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم)، تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۴۵ / فروشگاه شماره «۲»

(قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، روبروی همکف پلاک ۲۹) تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۸۴۲۳۰۹ / ۰۲۵ - ۳۷۸۴۲۳۱۰

فروشگاه شماره «۳» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم، سنی درج شرقی ۷) تلفن: ۰۲۱ - ۵۵۹۵۲۸۶۲

فروشگاه شماره «۴» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی درج جنوبی) تلفن: ۰۲۱ - ۵۱۲۲۴۴۹۳

فروشگاه شماره «۵» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی درج بازار قبا) تلفن: ۰۲۱ - ۵۵۹۳۰۹۹۹ / پلاک ۱۹/۱

<http://darolhadith.ir>

darolhadith.20@gmail.com

ISBN: 978 - 964 - 493 - 994 - 5

<http://shop.darolhadith.ir>

* کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

۹ ۷۸۳۰ ۱۳۹۹ ۱۰۰۱۰۱۹

فهرست مطالب

۱۵	سخن پژوهشگر
۱۹	پیش‌گفتار

فصل اول

قلب و فرآیند

۲۳	جایگاه قلب در دستگاه مفهومی علوم اسلامی
۲۵	قلب و مقوله‌بندی فرآیند
۳۱	مقوله‌بندی بر اساس سطوح مقولات
۳۴	پیش‌نمونه
۳۵	الف. نمونه اولیه
۳۶	ب. شمولیت در ویژگی‌ها
۳۸	ج. قابلیت ارتباطی با دیگر اعضای مقوله
۳۹	د. تصور راحت
۳۹	قلب فرآیندی
۴۱	رابطه قلب و فرآیند انسان

- ۴۳..... نمابرداری استعاری قلب
- ۴۶..... استعاره‌های وجودی.....
- ۴۷..... استعاره‌های ساختاری.....
- ۴۸..... استعاره‌های جهتی.....
- ۴۸..... استعاره‌های مفهومی قلب در قرآن.....
- ۴۹..... استعاره مفهومی هستی‌شناختی و ساختاری قلب.....
- ۵۰..... الف. قلب فرابدنی همان قلب صنوبری است.....
- ۵۰..... ب. قلب موجودیت.....
- ۵۱..... ۲. قمر و تبت و حیات.....
- ۵۲..... قلب نوزادیات.....
- ۵۴..... تپش قلب.....
- ۵۵..... ب. قلب انسان است.....
- ۵۶..... ۱. قلب چشم و گوش.....
- ۵۹..... ۲. قلب می فهمد.....
- ۶۱..... ۳. قلب اختیار دارد.....
- ۶۲..... ۴. قلب بیمار می‌شود.....
- ۶۲..... ج. قلب نامه است.....
- ۶۵..... د. قلب ظرف است.....
- ۶۶..... ۱. قلب ظرفی است محتوی بر اشیای درونی خود.....
- ۶۶..... معرفت و حیانی.....
- ۶۶..... محبت.....
- ۶۷..... ترس.....
- ۶۸..... قلب خالی می‌شود.....
- ۶۸..... قلب تکه‌تکه می‌شود.....
- ۶۹..... ۲. قلب حجم دارد و توپر است.....
- ۷۰..... هـ. قلب جمادی می‌شود.....

۱. قلب متغیر است ۷۲
۲. قلب سخت تر از سنگ است ۷۲
۳. قلب نرم است ۷۳
- استعاره مفهومی جهت یابانه ۷۴
- الف. قلمرو قلب در سینه ۷۴
- ب. رابطه قلب و وحی ۷۷
- ج. قلب در ۷۸
- نما بردار ریخته ساختی قلب ۸۰
- جمع بندی و نتیجه گیری ۸۱
- بُعد هستی شناختی قلب ۸۱
- الف. قلب فرایدنی همای قلب صابری است ۸۱
- ب. قلب انسان است ۸۲
- ج. قلب نامه است ۸۳
- د. قلب ظرف است ۸۳
- هـ. قلب نرم و قلب سنگ است ۸۴
- و. قلب در درون سینه است ۸۵
- بعد ارتباطی قلب با جهان فراحسی ۸۵

فصل دوم:

قلب و معرفت

- حوزه شناختی صاحبان قلب ۸۷
- مفهوم سازی قلب در حوزه معرفتی قلب ۸۸
- میدان معنایی رقیبان و هم طرازان قلب در قلمرو معرفتی ۸۹

- ۸۹..... قلمرو شناختی کارکردهای معرفتی قلب.
- ۹۰..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و ذکر.
- ۹۱..... محور اول: نقش نشانه‌ها.
- ۹۲..... محور دوم: قلب، دستگاه کدخوان.
- ۹۶..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و اطمینان.
- ۱۰۲..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و عقل.
- ۱۱۰..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و تدبیر.
- ۱۱۴..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و فقه.
- ۱۱۷..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و سمع.
- ۱۱۹..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و اصغاء.
- ۱۱۹..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و علم.
- ۱۱۹..... مفهوم‌سازی‌های قرآن از ارتباط قلب و بینایی.
- ۱۲۲..... مفهوم‌سازی شبکه معنایی قلب در حوزه شناختی وحی و قلب.
- ۱۲۲..... مفهوم‌سازی جهان‌بینی غیر الهی از فرآیند وحی بر قلب پیامبر ﷺ.
- ۱۲۶..... مفهوم‌سازی جهان‌بینی الهی از فرآیند وحی بر قلب پیامبر ﷺ.
- ۱۳۱..... مفهوم‌سازی آیه ۹۷ سوره بقره.
- ۱۳۴..... مفهوم‌سازی آیات ۱۹۲-۱۹۶ سوره شعرا.
- ۱۴۶..... مفهوم‌سازی آیه ۱۰۲ سوره نحل.
- ۱۵۰..... جمع‌بندی.
- الف. جایگاه قلب در رابطه هستی‌شناختی بین خدا و پیامبر ﷺ. ۱۵
- ب. تحلیل کانال. ۱۵۱
- ج. تحلیل محتوا. ۱۵۳
- هم‌طرازان قلب در قلمرو معرفتی. ۱۵۴
- مفهوم‌سازی قرآن از فؤاد. ۱۵۴

۱۵۵	مفهوم‌سازی خلقت فؤاد
۱۵۷	رابطه قلب و فؤاد
۱۵۷	قلمرو معرفتی فؤاد
۱۶۴	تحلیل معناشناختی فؤاد از تحلیل بار ارزشی آن
۱۶۴	۱. وجه خنثا
۱۶۵	۲. وجه مثبت
۱۶۵	۳. وجه منفی
۱۶۵	تحلیل معناشناختی فؤاد از تحلیل موانع
۱۶۶	مفهوم‌سازی قلب از آب
۱۷۰	مفهوم‌سازی قرآنی از نهب
۱۷۱	خلاصه
۱۷۳	کار ویژه قلب بر معارف انسان از مبادی معرفتی
۱۷۴	قلب، عامل معرفت
۱۷۴	معارف کشفی
۱۷۶	معارف تأثیری
۱۷۷	قلب، عضو کمکی در معرفت انسان

فصل سوم:

قلب و ایمان

۱۸۱	قلب در قلمرو ایمان
۱۸۲	افعال و حالات قلب در قلمرو ایمان
۱۸۲	مفهوم‌سازی رابطه تقوا و قلب
۱۸۴	نمابرداری فقه اللغوی
۱۸۶	مفهوم‌سازی آیه ۳۲ سوره حج
۱۸۶	بخش اول: مفهوم‌سازی بر اساس ارتباط تقوا و تعظیم شاعر

- ۱۸۷..... بخش دوم: مفهوم‌سازی ارتباط تقوا و قلب
- ۱۹۱..... جمع‌بندی
- ۱۹۲..... مفهوم‌سازی ارتباط ایمان و قلب
- ۲۰۴..... مفهوم‌سازی رابطه اطمینان و قلب
- ۲۰۴..... مفهوم‌سازی رابطه لین و قلب
- ۲۰۸..... مفهوم‌سازی رابطه خشوع و قلب
- ۲۱۳..... مفهوم‌سازی رابطه انابه و قلب
- ۲۱۷..... مفهوم‌سازی رابطه وجل و قلب
- ۲۱۹..... مفهوم‌سازی رابطه اجابت و قلب
- ۲۱۹..... امام‌اری و امام‌نمی
- ۲۲۱..... نمایران صرغ
- ۲۲۴..... مفهوم‌سازی آیات
- ۲۲۶..... مفهوم‌سازی قلب ستم
- ۲۲۹..... افعال خدا با قلب در قلمرو ایمان
- ۲۳۰..... امتحان
- ۲۳۰..... تطهیر
- ۲۳۱..... هدایت
- ۲۳۲..... انزال سکینه
- ۲۳۲..... ربط
- ۲۳۳..... الفت
- ۲۳۴..... کتابت ایمان بر دل
- ۲۳۵..... قلب در قلمرو کفر
- ۲۳۵..... افعال و حالات قلب در قلمرو کفر
- ۲۳۵..... مفهوم‌سازی رابطه لهو و قلب
- ۲۳۷..... مفهوم‌سازی رابطه زیغ و قلب
- ۲۴۰..... مفهوم‌سازی رابطه مرض و قلب
- ۲۴۱..... واکنش خداوند در برابر قلب مریض

۲۴۲ مفهوم‌سازی رابطه اتم و قلب
۲۴۴ مفهوم‌سازی رابطه نفاق و قلب
۲۴۵ نتایج معرفتی نفاق
۲۴۷ نتایج عملی نفاق
۲۴۹ مفهوم‌سازی رابطه قساوت و قلب
۲۵۰ مفهوم‌سازی آیات از قساوت قلب
۲۵۳ مفهوم سرسری رابطه اشمئزاز و قلب
۲۵۶ افعال خدا، قلب، قلمرو کفر
۲۵۶ عدم طهارت
۲۵۶ رعب
۲۵۷ شدت
۲۵۹ حسرت
۲۶۱ غفلت
۲۶۲ صرف
۲۶۲ ازآغه
۲۶۳ خلاصه

فصل چهارم:

قلب و موانع

۲۶۵ نمابرداری ساختاری
۲۶۶ نمابرداری ساختاری قلب
۲۶۹ نمابرداری ساختاری در تفاوت ساختار جمله اسمیه و فعلیه
۲۷۲ نمابرداری از قلب با استفاده ساختار جمله اسمیه
۲۷۲ نگاه ارتباطی کافران

۲۷۵	جایگاه هستی‌شناختی قلب در ساحت انسانی و ویژگی شنیداری کافران
۲۷۸	ساختار جمله فعلیه با نامبرداری طبع، ختم، اکته
۲۷۸	۱. طبع
۲۷۹	ساختار جمله فعلیه معلوم (مضارع)
۲۸۵	نامبرداری آیه ۱۰۱ سوره اعراف
۲۸۷	نامبرداری آیه ۷۴ سوره یونس
۲۸۸	نامبرداری آیه ۵۹ سوره روم
۲۸۸	نامبرداری آیه ۳۵ سوره غافر
۲۸۹	جمع بندی بخش ساختاری فعل مضارع
۲۹۰	ساختار فعلی ماضی معلوم در نامبرداری طبع
۲۹۳	ساختار جمله فعلیه مجهول در نامبرداری طبع
۲۹۸	۲. ختم
۲۹۸	الف. ساختار شرطیه
۳۰۱	ب. ساختار جمله فعلیه با فعل ماضی
۳۰۴	۳. اکته
۳۱۲	خلاصه و جمع‌بندی

۳۱۵	کتاب‌نامه
۳۱۵	کتاب‌های عربی
۳۲۱	کتاب‌های فارسی
۳۳۱	مقالات فارسی
۳۳۲	منابع انگلیسی
۳۳۳	نمایه‌ها
۳۳۳	احادیث

اصطلاحات.....	۳۳۵
اعلام.....	۳۴۳
آیات.....	۳۵۳
کتابها.....	۳۶۵

www.Ketab.ir

www.Ketab.ir

سخن پژوهشکده

تا آنجا که می‌دانیم، دانش معرفت‌شناسی عمری به درازای تاریخ تفکر بشر دارد. از همان‌گاه که آدمی با پرسش‌انگیزی و حقیقت‌اشیا را گشود، هم‌زمان سؤال از هویت انسان و چیستی معرفت هم بر برآورد. این حقیقت تاریخی نه تنها از اهمیت مسئله شناخت در کنار مهم‌ترین موضوعات بنی‌دین خبر می‌دهد، بلکه از نقش زیربنایی آن در دستگاه دانش انسان نشان‌دهنده است.

دانشمندان از آن زمان که با تفکر آشنا شدند، با پی‌جویی از ماهیت و منابع معرفت و با بحث از قلمرو و فرایند شکل‌گیری شناخت، در جست و جوی پایه‌های استوار و تردیدناپذیری برای آگاهی‌های خویش برآمدند. دانشسته‌ها یا ناراستی دانشسته‌های خویش را در پاسخ به این پرسش‌ها جستند. البته پاسخ‌ها همواره یکسان نبودند بلکه با پیشبرد این بحث، به تدریج اختلافات بزرگ‌تری پدیدار گشتند و این میزان معرفت، خود به انگیزه‌ای برای بحث از چند و چون بیشتر تبدیل شد. دانشمندان بشری را بیش از پیش آشکار ساخت. به این ترتیب، واقع‌گرایان در مقابل سופسطاییان، فیلسوفان در برابر شکاکان، عقل‌گرایان در مواجهه با تجربه‌گرایان و بالآخره راسیونالیست‌ها در رقابت با فیدئیست‌ها و رمانتیست‌ها صف کشیدند و تازه اینها همه تنها گوشه‌ای از مناقشات بشری بر سر مسئله معرفت بود که روایت داستان آن، خود فضا و فرصتی فراخ می‌طلبد.

اما دانستن است که ریشه بسیاری از این منازعات، دوری بشر از داشته‌های وجودی و وجدانی و رفتن در پی آرزوهای خام و فرو رفتن به دنیا‌های دور از دسترس بوده است. فیلسوفان به جای انگشت نهادن بر واقعیت‌های شناختی و رنگیر کردن انسان با داده‌های حقیقی، به ذهنیت‌ها اصالت دادند و با مفروضات پیشینی و غالباً بی‌پایه، به حل و فصل معضلات معرفتی روی آوردند. این رویه نه تنها فلسفه‌های بشری را با افسانه‌ها و انگاره‌های باطل در هم آمیخت، بلکه راه و رسم شناخت اهم تیره و تار ساخت.

در میان پیامبران الهی برای وصول به حقایق هستی و شناسایی هویت انسان به گونه دیگر عمل کردند. آنها با برانگیختن عقل و بیدارسازی فطرت و با تکیه بر آیه‌های روشن و شواهد آشکار، راه درون و بیرون را بر انسان گشودند و گام به گام، متناسب با توانس‌ها و نیازمندها، حقایق بشری، باب دانش و عمل به آگاهی‌هایش را گشودند. از این روست که رهروان راه انبیا، هر چند به ظاهر خرد و فرومایه، با بصیرت دل و روشنی عقل و بدهن فرو افتادن در اوهام خام، راه معرفت معیار را در پیش گرفته و با سرعت و سادگی، مراحل رسیدن به والاترین مقامات انسانی را یکی پس از دیگری سپری می‌کنند.

آری، از همین روست که شیوه پیامبران از روش بزرگان بشری مه‌از می‌شود و سیره انبیا و اولیای الهی از سلوک عارفان و فیلسوفان فاصله می‌گیرد. پیامبران باوریم که شیوه شناخت پیامبران و سلوک عملی آنان در مواجهه با عظم‌ترین حقایق هستی، بی‌گمان ریشه در یک رویکرد معرفت‌شناختی خاص دارد که برگرفته از وحی الهی و برآمده از عمیق‌ترین سرچشمه‌های شناخت در درون آدمی است. این نظام معرفت‌شناختی هر چند بیش و کم از سوی انسان‌ها به فراخور خرد ناب و فطرت پاک خویش به کار می‌آید، اما به دلیل موانع ذهنی و روانی، غالباً در پرده غفلت می‌ماند و انسان را از بهره‌مندی و یا پایبندی بدان باز می‌دارد.

خوشبختانه این شیوه شناخت نه تنها در قرآن کریم بیان شده و از سوی اهل بیت علیهم السلام بازگویی و به تفصیل بازنمایی شده بلکه اینجا و آنجا از سوی فقیهان، متکلمان و محدثان مورد تحقیق و عمل قرار گرفته است. پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم السلام از همان آغاز تأسیس، در کنار دو گروه مطالعات موضوعی تاریخ کلام، تحقیق و استخراج نظریه و نظام معرفت‌شناسی کتاب و سنت را و همه هم‌زمان پیش ساخت و با تصویب گروه روش‌شناسی و مبانی معرفتی، راهی نو در این مسیر گشود.

آثاری که از این پس به دیدگان خوانندگان فرهیخته تقدیم می‌گردد، مجموعه‌ای از تک‌نگاری‌ها است که در طول یک کلان‌پروژه بزرگ‌تر تعریف شده است. در گام نخست، با ارائه یک اثر کوتاه، دراهدی بر دستگاه معرفت‌شناختی قرآن را در قالب کتاب علم و معرفت در قرآن سنت عرض داشتیم و سپس با متد معناشناسی (semantics)، به سراغ مهم‌ترین عناصر معرفت‌شناسی قرآن کریم رفتیم تا چارچوب نظریه شناخت را از این صافی معرفت‌باز جویم. چند پژوهش نخست به تعریف و منابع معرفت اختصاص دارد و این اثر به طرز خاص موضوع (قلب) را مورد توجه قرار می‌دهد. در آینده نزدیک، به تدریج از سایر معارف سخن خواهیم گفت و در باب عقل، فطرت و حواس هر کدام اثری مستند را تقدیم خواهیم کرد. درجات معرفت، قلمرو شناخت و فرایندهای حصول معرفت، گام‌های ابعاد این نظریه را باز می‌نماید. بی‌گمان تارونمایی از چهره کامل نظام معرفت‌شناسی قرآن را درازای در پیش است، اما به نظر می‌رسد که با همین پژوهش‌های نخست هم می‌توان تشخیص داد که رویکرد پیامبرانه قرآن در قضیه شناخت تا چه اندازه از راه و رسد دیگران به دور است.

بر پیامبر بزرگ و خاندان پاکش که چنین مسیری را فراروی ما گشودند، سلام و صلوات می فرستیم و برای عالمانی که این راه را همچنان گشوده نگاه داشتند، رحمت و رضوان خداوندی می خواهیم و برای دانشیانی که تاروشن ساختن افق های معرفت دنیایی، دست از تلاش و طلب نمی دارند، نصرت و غیرت می طلبیم. این اثر به ویژه مرهون تلاش محقق گرامی جناب حجت الاسلام دکتر نصرتی و همکاری گروه روش شناسی و بانی معرفتی است که از همه آن عزیزان و به ویژه از مدیر محترم گروه حجت الاسلام و المسلمین دکتر قائمی نیا قدردانی می کنیم. عزیزان دیگری در پژوهشکده سری با ثمر رسانان این آثار تلاش کرده اند که از همگی و به ویژه از معاون محترم پژوهشکده جناب حجت الاسلام دکتر کرباسی تشکر می کنیم. حمایت های ریاست محترم پژوهشگاه حضرت آیت الله العظمی شیری همواره اعضای پژوهشکده را رهین منت خویش داشته است، از ایشار و مقام محترم پژوهشگاه جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر برنجکار و مکارانشان صمیمانه سپاسگزاریم.

محمدتقی سبحانی

رئیس پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم السلام

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین

«نظریة الانسان» یکی از بنیادی‌ترین مباحث در علوم انسانی است. در قرآن و سنت، انسان‌شناسی پس از خداشناسی، کانونی‌ترین مفهوم به شمار می‌رود؛ به طوری که جهان‌بینی کتاب و سنت را بر مبنای تفاوت دو سویه انسان و خدا به تصویر کشید. انسان‌شناسی دانشی مستقیم است که تأثیری مستقیم بر سایر دانش‌های انسانی دارد و از مبادی و مبانی مهم علوم انسانی محسوب می‌شود؛ به گونه‌ای که دانش معرفت‌شناسی بر آن استوار است. به همین دلیل، «ان‌شناسی و انسان‌شناسی معرفت همواره یکی از محوری‌ترین بخش‌های معرفت بود اند.

«نظریة الانسان» در محورهای «بُعدِ بدنی، بُعدِ فرابدنی، بُعدِ اجتماعی» قابل پیگیری است. از میان مفاهیم و واژگان قرآنی، «قلب» قلبِ مباحث انسان‌شناسی است که در هر سه محور نقش اساسی دارد. پرداختن به قلبِ فرابدنی به معنای نفی دو بُعد دیگر نیست، بلکه این سه بعد در کنار یکدیگر می‌توانند به صورت مکمل عمل کنند. پرداختن به جایگاه قلبِ بدنی در معرفت و ایمان نیز به معنای جسم‌انگاری انسان نخواهد بود و انسان‌شناسی قرآن‌بنیان به هر یک از این ابعاد اهمیت می‌دهد.

این اثر، به عنوان اولین گام، بخشی از «نظریه انسان» را شکل می‌دهد و امید می‌رود به مرور زمان توسعه یافته، تکمیل و تدقیق شود تا در نهایت به یک نظریه کامل تبدیل شود.

به دو دلیل از میان سه بعد بدنی، فرابدنی و اجتماعی، فرابدن در قرآن انتخاب شد. از یک سو و از لحاظ محتوایی، «قلب» کانون توجه مباحث انسان‌شناسی بوده است و فواید این انسان علاوه بر جایگاه خاص خود می‌تواند واسطه بین قلب بدنی و قلب اجتماعی باشد. از سوی دیگر، جهان‌بینی قرآنی، به عنوان جهان‌بینی متن مؤسس سلاه در تدویر و تنظیم نظریه اسلام، باید اساس نظریه‌پردازی قرار گیرد.

بدین منظور این دست‌نویس شناسی قلب و سپس کارکردهای معرفتی و ایمانی و در مرحله سوم موانع آن را بررسی کردیم. برای اینکه این کتاب به نظریه‌پردازی نزدیک شود با همکاری اعضای گروه مبانی معرفتی مطالعاتی را در مفاهیم همبسته قلب در قرآن و حدیث آغاز کردیم. امیدواریم خام‌های بعدی محکم‌تر و مسیر پیش رو روشن‌تر باشد.

در نهایت از زحمات مسئولان، همکاران اساتید، راهنمایان علمی، داوران، ارزیابان، ویراستاران، دوستان و دانشجویان گرامی قلبی و از تمام کسانی که در به سامان رسیدن این اثر نقش داشته‌اند، تشکر می‌کنم.

اللهم وفقنا لما تحب وترضه

شعبان نصرتی